

شناسایی ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی

ابوالفضل پاسبان^۱ | فضل اله نوذری^۲ | بهزاد قاسمی^۳ | عباس نیلفروشان^۴

چکیده

جمهوری اسلامی ایران به عنوان نظامی برخاسته از بطن انقلاب اسلامی و با دارا بودن شاخصه‌های دینی و مذهبی، استقلال‌طلبی، ظلم‌ستیزی، عدالت‌خواهی و سازش‌ناپذیری مبتنی بر قدرت بی‌انتهای مردمی، با داشتن نظام ولایی، متفاوت با دیگر نظام‌های موجود، جایگاه ویژه‌ای در سطح بین‌المللی دارا می‌باشد. با تثبیت نظام مقدس جمهوری اسلامی، بحث عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی با هدف افزایش عمق راهبردی جمهوری اسلامی در سایر کشورها (عمدتاً اسلامی) با تلاش در جهت تبلیغ، ترویج و نهادینه‌سازی ارزش‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی انقلاب اسلامی به سایر کشورها، تغییر مفهوم و مصداق پیدا کرد. در تحقیق حاضر با هدف «تبیین ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی» تلاش گردیده، این مسئله در بعد فرهنگی مورد بررسی و واکاوی قرار گیرد. این تحقیق به لحاظ ماهیت از نوع توسعه‌ای کاربردی و با استفاده از روش توصیفی تحلیلی انجام شده است و پس از گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و میدانی، با بهره‌گیری از روش‌های تحلیل داده به صورت آمیخته (کمی و کیفی) اقدام و در نهایت با احصاء ۲۸ مؤلفه در قالب ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی نتیجه‌گیری شده است که مؤلفه «برگزاری همایش بین‌المللی بیداری اسلامی و پیروزی مقاومت در راستای حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش» به عنوان تأثیرگذارترین عامل مؤثر فرهنگی در عمق بخشی خارجی ج.ا.ایران در تقابل با اقدامات مربوط به عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی تعیین گردیده است.

کلیدواژه‌ها: ظرفیت فرهنگی، عمق بخشی خارجی ج.ا.ایران، عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی، کشورهای پیرامونی.

DOR: 20.1001.1.20086121.1402.22.102.4.0

۱. نویسنده مسئول: عضو هیأت علمی (مربی)، دانشجوی دکتری، گروه مطالعات منطقه‌ای دانشکده و پژوهشکده مطالعات

halmataha110@gmail.com

بین‌الملل دانشگاه جامع امام حسین^(ع)، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی تهران، ایران

۳. دانشیار گروه مطالعات منطقه‌ای دانشگاه جامع امام حسین^(ع)، تهران، ایران

۴. دانشیار گروه امنیت ملی دانشگاه جامع امام حسین^(ع)، تهران، ایران

مقدمه

یکی از مهم‌ترین پیامدهای پیروزی انقلاب اسلامی ایران مقابله با ترتیبات امنیتی و نظم سیاسی مطلوب آمریکا در منطقه جنوب غرب آسیا و تقابل با رژیم صهیونیستی و اقدامات توسعه‌طلبانه این رژیم جعلی می‌باشد که نتیجه آن بیداری اسلامی و شکل‌گیری محور مقاومت بوده است. جمهوری اسلامی ایران با نگاه آرمان‌گرایانه مذهبی و با تأسی از اندیشه امامین انقلاب با دارا بودن ویژگی‌هایی همچون آزادی‌خواهی، استقلال‌گرایی، عدالت‌طلبی، حمایت از مظلومین و مستضعفان جهان، استکبارستیزی، مقابله با نظام سلطه و صهیونیسم جهانی، در راستای توسعه اسلام ناب و ایجاد تمدن اسلامی، تلاش می‌نماید تا ضمن تأمین منافع ملی خود، روح این حرکت عظیم جهانی را در ملت‌های مظلوم جهان و بالاخص مسلمین منطقه جنوب غرب آسیا بیدار نماید. عمق‌بخشی گفتمان انقلاب اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های سیاسی و دفاعی امامین انقلاب اسلامی، می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند، در برابر اندیشه‌های افراطی و مخالف با اسلام ناب و دارای نقش راهبردی و تعیین‌کننده باشد.

ظرفیت و قابلیت‌های فرهنگی و وجودی نظام جمهوری اسلامی ایران از جمله؛ نظام ولایی، دارا بودن قدرت رهبری شیعیان جهان، ام‌القرای کشورهای مسلمان، معرفت و بصیرت دینی مبتنی بر قرآن و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام و با گسترش و تعمیق جهان‌بینی دینی می‌تواند زمینه‌های لازم را برای نقش‌آفرینی در سطح منطقه جنوب غرب آسیا و کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران ایفا نموده و راه‌کاری موفق در برابر توسعه‌طلبی و عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای مسلمان پیرامون جمهوری اسلامی ایران به حساب آید.

رژیم صهیونیستی به منظور خروج از بن‌بست انزوا و همچنین فشار به جمهوری اسلامی ایران، اقدام به برقراری و گسترش ارتباط با برخی از کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران نموده و آن‌ها هم به دلایلی همچون سرگشتگی سیاسی، ترس و وحشت از تفکر توسعه انقلاب اسلامی ایران، خروج از اقتصاد بیمار و ایجاد تحول اقتصادی به این رویکرد رژیم صهیونیستی اقبال خوش نشان داده و اقدام به برقراری و عادی‌سازی روابط نموده و یا برای ایجاد ارتباط زمینه‌چینی می‌نمایند. رژیم صهیونیستی با استفاده از این روابط، به دنبال اهدافی همچون؛ خروج از بحران و انزوای سیاسی، جلوگیری از تشکیل جبهه ضد رژیم صهیونیستی به رهبری جمهوری اسلامی ایران،

تلاش برای مقابله با اسلام‌گرایی، جلوگیری از نفوذ جمهوری اسلامی ایران در منطقه، تسهیل مهاجرت یهودیان، ایجاد تفرقه بین ایران و همسایگان، و انتقال انرژی آسان و ارزان برای خود می‌باشد. گسترش روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران در پوشش اقدامات اقتصادی، کشاورزی و آبیاری، مؤسسات فرهنگی، بنیادهای به اصطلاح خیریه و انسان‌دوستانه، و انجام اقدامات امنیتی و .... در نزدیکی به حریم مرزها و بر علیه جمهوری اسلامی به نوبه خود تبعات امنیتی فراوان و گسترده‌ای را برای جمهوری اسلامی ایران به همراه داشته و این به خودی خود خطر بالقوه‌ای برای امنیت جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردد.

تحقیق حاضر یک تحقیق اکتشافی است که به صورت مسئله محور به دنبال تبیین ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی در حوزه کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. در صورت انجام این تحقیق، ضمن احصاء ظرفیت‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و میزان تأثیر آن، تسهیل در امر طرح‌ریزی عمق‌بخشی خارجی در راستای مقابله با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی در حوزه کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران، حاصل خواهد شد، همچنین تسهیل و کمک به تدوین راهبردهای فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در راستای عنوان تحقیق از دیگر موارد، در اهمیت انجام این تحقیق می‌باشد. پر واضح است عدم تحقیق مذکور می‌تواند عواقبی همچون؛ غافلگیری مسئولین امر در راستای توسعه نفوذ و اقدامات ضد فرهنگی رژیم صهیونیستی در قالب عادی‌سازی روابط، صرف هزینه‌های قابل توجه ناشی از توسعه و نفوذ رژیم و اقدامات جنگ نرم متصور از امر عادی‌سازی این روابط در جمهوری اسلامی ایران و همچنین عدم تبیین ظرفیت‌های دیپلماسی فرهنگی مؤثر بر موضوع تحقیق را به دنبال خواهد داشت.

استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به منظور مقابله با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی، بر اساس گفتمان امامین انقلاب، می‌تواند نقشه راهی در جهت عمق‌بخشی انقلاب اسلامی به منظور تحکیم پایه‌های کشور ایفاء نموده، که فقدان آن می‌تواند ضمن عدم استفاده سیاست‌گذاران، عقب‌ماندگی فرهنگی ایران در کشورهای پیرامونی و از همه مهم‌تر توسعه طلبی و نفوذ بیش از پیش رژیم جعلی صهیونیستی را در حوزه پیرامونی جمهوری اسلامی ایران به دنبال داشته باشد. بنابراین با توجه به تضاد هویتی جمهوری اسلامی ایران

با رژیم صهیونیستی که در حال افزایش نفوذ و قدرت خود با عنوان عادی‌سازی و ارتقاء روابط با برخی از کشورهای حوزه پیرامونی جمهوری اسلامی ایران از جمله؛ جمهوری آذربایجان، ترکیه، عربستان سعودی، امارات متحده عربی و بحرین می‌باشد و در راستای واضح شدن اهمیت حضور رژیم صهیونیستی و تأثیر این حضور و نفوذ بر منافع و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، هدف و مسئله اصلی این تحقیق مبتنی بر تبیین ظرفیت‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در عمق‌بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

پیشینه تحقیق

با توجه به بررسی‌های انجام شده در مراکز علمی، کتابخانه‌ها و سایت‌های اینترنتی دانشی، حسب موضوع تحقیق مطالعاتی صورت پذیرفته و لیکن تاکنون هیچ‌گونه پژوهش مستقلی مشابه عنوان این تحقیق انجام نشده است. از جمله تحقیقات انجام گرفته که با برخی از موضوعات این پژوهش مرتبط می‌باشند، عبارتند از:

۱) رساله دکتری آقای مهدی فیروزکوهی با عنوان «الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی، مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)» که توسط آقای دکتر اصغر افتخاری راهنمایی شده است. این تحقیق با بهره‌گیری از روش پژوهشی آمیخته؛ بر مبنای تحلیل داده بنیاد، داده‌های لازم را از کل آراء و نظرات مقام معظم رهبری گردآوری نموده و اثبات نموده که مؤلفه‌های «آرمان فلسطین»، «استکبارستیزی» و «کار تشکیلاتی قبل از پیروزی و نظام‌سازی بعد از پیروزی نهضت‌ها» دارای بیشترین نقش آفرینی در تعمیق خارجی انقلاب اسلامی در محیط‌های متجانس و نامتجانس می‌باشند.

۲) مقاله علمی پژوهشی با عنوان «بررسی ابعاد فرهنگی و مذهبی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی» که توسط آقایان سید محمد رضا موسوی و رحیم نوروزی در سال ۱۳۹۸ به تحریر در آمده و در فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، (سال نهم، شماره اول)، به چاپ رسیده است. محققین به دنبال پاسخ به سؤال تحقیق مبنی بر چیستی مهم‌ترین جنبه‌های

فرهنگی و مذهبی دیپلماسی عمومی ایران در آسیای مرکزی، به این پاسخ دست یافته‌اند که اولویت و تأکید ایران در دیپلماسی عمومی در آسیای مرکزی تکیه بر پیشینه تاریخی و اشتراکات فرهنگی، تاریخی و مذهبی است.

۳) مقاله علمی پژوهشی با عنوان «عادی‌سازی روابط کشورهای عربی با رژیم صهیونیستی و پیامدهای امنیتی آن برای جمهوری اسلامی ایران» که توسط آقای دکتر سیدجلال دهقانی فیروزآبادی و همکاران در دانشگاه علامه طباطبایی در سال ۱۴۰۰ به رشته تحریر در آمده و در فصلنامه علوم سیاسی (سال بیست و چهار، شماره نود و شش)، به چاپ رسیده است. محققین به دنبال پاسخ به سؤال تحقیق مبنی بر تعیین عوامل مؤثر در ایجاد و تداوم روند عادی‌سازی روابط میان رژیم صهیونیستی با کشورهای عربی حوزه خلیج فارس و پیامدهای آن بر امنیت ملی ایران، به این یافته‌ها دست یافتند که، ضعف‌های ساختاری و قدرت تصنعی کشورهای درگیر در این روند، افزایش قدرت منطقه‌ای ایران و اتخاذ راهبرد موازنه خارج از مرزها از سوی آمریکا، از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر ایجاد این روند محسوب می‌گردد.

۴) مقاله علمی پژوهشی با عنوان «مقابله با عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی از منظر حقوق بین‌الملل؛ تعهدات و ظرفیت‌ها» که توسط آقای دکتر محمد ستایش‌پور در سال ۱۴۰۱ به رشته تحریر در آمده است. این مقاله در فصلنامه تمدن حقوقی (دوره پنجم، شماره سیزده) به چاپ رسیده است. محقق در این مقاله به بررسی عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی از منظر حقوق بین‌الملل پرداخته است و به این نتایج دست یافته است که، با توجه به اینکه قاطبه کشورهای اقدام به عادی‌سازی روابط نمودند، عضو سازمان همکاری اسلامی هستند، این اقدام آنها مغایر با رسالت این سازمان می‌باشد و این سازمان می‌بایست با اقدامات فرهنگی، سیاسی و حقوقی نسبت به آگاه‌سازی به منظور جلوگیری و پیشگیری از عادی‌سازی اقدام نماید.

مفاهیم و مبانی نظری تحقیق

عمق راهبردی: عمق راهبردی، به ابزارهای سیاسی، جغرافیایی، نیروی انسانی، اعتقادی، نیروهای بالقوه و بالفعل دفاعی یک ملت و یک کشور برای دفاع از خود در مقابل توطئه‌ها و دسیسه‌های کشورهای متخاصم گفته می‌شود و در کلیت مفهومی، عمق راهبردی عبارت است از

هر چیزی که نقطه قوت برای کشوری و نقطه تهدید برای کشور رقیب محسوب شود و بتواند نقش بازدارندگی را برای کشور دارنده آن بازی کند. (افتخاری و فیروز کوهی، ۱۳۹۷: ۸)

عمق بخشی: عمق بخشی، به معنای ژرف گردانیدن مفاهیم و مبانی اعتقادی، سیاسی، اندیشه‌ای، انگیزشی و عملکردی است که در یک فرآیند بلندمدت صورت می‌گیرد؛ که معمولاً بر اساس این فرآیند، انگاره‌ها از یک مدار به مدار بعدی و ترجیحاً هنجاری تبدیل می‌شود (حاجی‌زاده، ۱۳۹۹: ۲۲۲)، هرگونه اقدام عملی مشروع در جهت صدور انقلاب و حمایت از مظلومان و مستضعفان جهان مبتنی بر مبانی اسلام، انقلاب، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و همچنین منویات حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری در راستای تحقق و عملی ساختن راهبردهای اساسی نظام متناسب با مقتضیات و شرایط زمان و مکان عمق بخشی گفته می‌شود (باقری و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۵۴).

عمق بخشی خارجی^۱: عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران عبارت است از گسترش قلمرو نرم انقلاب اسلامی، از طریق الگوشدن آن در فراتر از مرزهای پیرامونی اش که از طرفی با جلب حمایت توده‌های مردم در سرزمین هدف و از سوی دیگر، با ایجاد و توسعه نفوذ نرم انقلاب اسلامی در آن سرزمین، منجر به خلق مصنویت برای منافع (ملی و فراملی) سرزمین مادر، در برابر تهدیدات نرم یا سخت حریف می‌شود (افتخاری و فیروز کوهی، ۱۳۹۷: ۹)، عمق بخشی خارجی، تلاش و حرکت در جهت ترویج و تقویت روحیه و رویکرد ضد ظلم و قیام مردمی علیه سیستم و حاکم ظالم در راستای تحقق عدالت جهانی است. (قادری کنگاوری، ۱۳۹۹: ۱۷۴)

در این تحقیق، عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران به معنای ارائه و باز نشر گفتمان انقلاب اسلامی در محیط‌های پیرامونی جمهوری اسلامی ایران از طریق نشر و گسترش حقایقی است که دو هدف «وسع افزایی» و «بازتابش انقلاب اسلامی»، در سطوح مختلف فرهنگی از طریق «دفع تهدیدات جمهوری اسلامی ایران در سرزمین‌های هدف» و «کسب منافع امنیت ملی» و در نهایت «مقابله با اقدامات توسعه طلبانه ضد فرهنگی و نفوذ رژیم صهیونیستی در راستای عادی‌سازی روابط با کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران» را برآورده می‌کند.

1. External Deepening

عمق بخشی انقلاب اسلامی: عمق بخشی انقلاب اسلامی از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، یعنی کشورها و مناطقی که حوادث آن‌ها مثل ریشه و مایه استحکام یا ریسمان‌های نگه دارنده خیمه، برای داخل کشور به حساب بیاید. این مناطق عمق راهبردی انقلاب اسلامی است. (مقام معظم رهبری «مدظله‌العالی»، ۱۳۹۲)

عمق بخشی انقلاب اسلامی عبارت است از هرگونه اقدام عملی مشروع در جهت صدور انقلاب و حمایت از مظلومان و مستضعفان جهان مبتنی بر مبانی اسلام، انقلاب، منویات امامین انقلاب و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در راستای تحقق راهبردهای اساسی نظام متناسب با مقتضیات و شرایط زمان و مکان (محمدی، ۱۳۹۴: ۶)، به تعبیر دیگر؛ عمق بخشی انقلاب اسلامی، عبارت است از؛ تقویت و توسعه، افزایش اقتدار، تأثیرگذاری، نفوذ انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی ایران در خارج از مرزهای جغرافیایی کشور، در ابعاد مختلف سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و...، در دولت‌ها و ملت‌های گوناگون با ویژگی‌های دفاع از مسلمانان و مستضعفان غیرمعارض با اسلام، بازدارندگی مؤثر و توان در تغییر راهبردها و سیاست‌های دشمن، توان وادار نمودن دشمن به انصراف از حمله و یا تهدید جمهوری اسلامی ایران، قادر بودن به واکنش سریع در خارج از کشور با قابلیت بی‌اثر یا کم‌اثر نمودن و دور کردن تهدیدات و پرهزینه نمودن تهدیدات خارجی به ویژه آمریکا و رژیم صهیونیستی (صفوی، ۱۳۹۴: ۳).

فرهنگ: فرهنگ کلیتی ترکیب یافته از خصوصیات متفاوت روحی، مادی، فکری و احساسی است که شاخصه یک جامعه، یا یک گروه می‌باشد. فرهنگ نه فقط هنرها و نوشتارها، بلکه حالات زندگی، حقوق بنیادی انسان، نظام‌های ارزشی، سنت‌ها و باورها را در بر می‌گیرد. (رستگاری یزدی، ۱۳۹۵: ۱۴)

دیپلماسی فرهنگی: دیپلماسی فرهنگی به تأمین منافع ملی با استفاده از ابزارهای فرهنگی اطلاق می‌گردد. دیپلماسی فرهنگی را می‌توان به مبادله ایده‌ها، مطالعات، هنر، نحوه زندگی، نظام ارزشی، سنت‌ها و اعتقادات، به منظور دست‌یابی به مفاهیم مشترک و تقویت تفاهم‌نامه متقابل میان ملت‌ها و کشورها تفسیر نمود. (Cummings, 2003: 31) دیپلماسی فرهنگی به برقراری، توسعه و پیگیری روابط با کشورهای خارجی از طریق فرهنگ، هنر و آموزش پرداخته و تلاش می‌کند

با استفاده از فرهنگ و عناصر و مؤلفه‌های فرهنگی بر افکار عمومی دیگر کشورها تأثیر گذاشته و موجب افزایش اعتبار و گسترش نفوذ در عرصه بین‌المللی گردد. (حقیقی، ۱۳۸۶: ۶۶)

به عقیده گیفورد مالون، دیپلماسی فرهنگی برقراری یک شاهراه ارتباطی برای ارائه تصویر و ارزش‌های یک ملت و در عین حال، تلاش برای دریافت درست تصاویر واقعی از سایر ملت‌ها و فهم ارزش‌های آن‌هاست. دیپلماسی فرهنگی به برقراری، توسعه و پیگیری روابط با کشورهای خارجی از طریق فرهنگ، هنر و آموزش می‌پردازد. (بشیر، ۱۳۹۵: ۱۶۶)

دیپلماسی فرهنگی به مثابه یک فرآیند: دیپلماسی فرهنگی فرآیند مؤثری است که در آن، فرهنگ یک ملت به جهان بیرون عرضه و خصوصیات منحصر به فرد فرهنگی ملت‌ها در سطوح دو و چند جانبه ترویج می‌گردد. فرهنگ در حال مواجه شدن، آمیختن و تغییر کردن است. در عصر کنونی تأثیرگذاری فرهنگ در حوزه سیاست خارجی به معنای استفاده از ابزارها و مکانیسم‌های فرهنگی برای معرفی و انتقال فرهنگ و تمدن یک سرزمین به سرزمین و فرهنگ دیگر (اعم از دوست و دشمن) است. (رستگاری یزدی، ۱۳۹۵: ۱۳)

دیپلماسی فرهنگی به مثابه ابزار: دیپلماسی فرهنگی استفاده از ابزارها، روش‌ها و ساز و کارهای فرهنگی برای معرفی و ارائه تصویری خاص از یک کشور به کشور دیگر است. در این نگاه، دیپلماسی فرهنگی در واقع تأمین منافع ملی با استفاده از ابزارهای فرهنگی است. این برنامه‌ها یا فعالیت‌ها، خود ممکن است در خدمت اهدافی چون ایجاد صلح و ثبات جهانی، صدور فرهنگ‌ها و تقویت هویت ملی کشورها و ... باشند. (رستگاری یزدی، ۱۳۹۵: ۱۴)

نظریه همگرایی: همگرایی، فرآیندی است که در آن واحدهای سیاسی به صورت داوطلبانه برای رسیدن به هدف‌های مختلف با یکدیگر همکاری می‌نمایند. انگیزه دولت‌ها از اینگونه همکاری‌ها با یکدیگر، دسترسی به منافع و امکاناتی است که تا پیش از ورود به فرآیند همکاری امکان دستیابی برای آن‌ها غیر ممکن و یا بسیار سخت و همراه با هزینه بسیار بالا می‌باشد. کارکردگرایان معتقدند که واحدهای سیاسی به تنهایی قادر به تأمین نیازها و خواسته‌های خود نیستند. به این سبب دولت‌ها برای برطرف نمودن نیازهای خود از چارچوب بسته خویش خارج و در ورای مرزهای ملی به جست و جوی آن‌ها می‌پردازند. این امر مستلزم همکاری بین دولت‌هاست که می‌تواند در موضوع‌های مختلف جغرافیایی انجام بشود. (قوام، ۱۳۹۰: ۲۲۱)

نظریه سازه‌انگاری: در رویکرد سازه‌انگاری تلاش می‌گردد تا عناصر فرهنگ، سیاست و جامعه داخلی که با هویت و رفتار دولت در سیاست جهانی ارتباط پیدا می‌کند، مورد بررسی قرار گیرند. نظریه سازه‌انگاری از قابلیت بیشتری در مقایسه با سایر نظریه‌های رایج برای تبیین دیپلماسی فرهنگی و آموزشی برخوردار است. سازه‌انگاران معتقدند که دولت‌ها با پیگیری سیاست‌های واقع‌گرایانه و افزایش توان نظامی و امنیتی و نگاه امنیتی به موضوعات خود باعث افزایش بروز جنگ و افزایش ناامنی هستند. آنان معتقدند که دید امنیتی به موضوعات، باعث بالا بردن هزینه‌ها می‌شود و با تغییر آن به زمینه‌های دیگر مانند فرهنگی، اجتماعی می‌توان از بار این هزینه‌ها کاست. نتیجه تمام اختلاف‌ها و کشمکش‌ها شناخت نادرست از یکدیگر است. هرچقدر ادراک و فهم بازیگران از یکدیگر متفاوت باشد، یعنی تمایز و اختلاف هویتی آنان بیشتر و در پی آن تعارض بیشتر است. برای یکسان‌سازی در روابط، باید بسترهای فرهنگی اجتماعی را در جهت نزدیکی بیشتر تقویت کرد. یکی از مختصات عمده نظریه سازه‌انگاری، توجه به ساختارهای فرهنگی و هنجاری در کنار عناصر مادی است، به گونه‌ای که حتی در این شرایط، انگاره‌ها هستند که به عناصر مادی قدرت، مانند تسلیحات، سرزمین و جمعیت، معنا بخشیده و هنجارها در شکل منافع، دارای نقش عمده‌ای هستند. (قنبری سلحشور و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳۴)

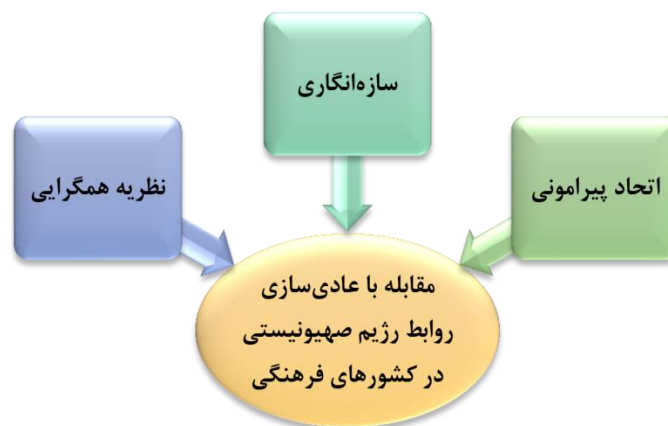
از این رو از طریق ابزارهای فرهنگی و تأکید بر اشتراکات پیشینه تمدنی، تاریخی، مذهبی، قومیتی، زبانی و دیگر مشترکات فرهنگی و تأکید بر اشتراکات تمدن ایرانی - اسلامی بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران، می‌توان ضمن شناخت و درک صحیح از منافع مشترک و ایجاد فهم مشترک از تعارض‌ها، تصویر مثبت را در اذهان ملت‌های منطقه و کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران ایجاد و با به تصویر کشیدن واقعیت‌های رژیم صهیونیستی، توسعه روابط این دولت جعلی با کشورهای مسلمان و پیرامونی جمهوری اسلامی ایران را محدود نمود.

نظریه اتحاد پیرامونی^۱: این نظریه که به طرح اتحاد (نفوذ) پیرامونی هم شهرت دارد، در واقع راهبرد اصلی رژیم صهیونیستی در راستای حفظ موجودیت خود محسوب می‌گردد، در سال‌های اولیه تأسیس دولت صهیونیستی، توسط «دیوید بن گورین^۲» و راهبرد پردازان رژیم صهیونیستی در اوایل دهه‌ی ۱۹۵۰ اظهار و اشاره به وضعیت دولت کوچکی که در بین همسایگان

1. Periphery Strategy/ Periphery Plan
2. David Ben-Gurion

متخاصم بزرگ قرار گرفته است، دارد. در واقع دولت (جعلی) رژیم صهیونیستی در محاصره‌ی کشورهای چند صدمیلیونی عرب جنوب غرب آسیا قرار گرفته و امکان داشتن روابط عادی اقتصادی و امنیتی با آنها را دارا نیست. با این استدلال، بن‌گورین و دیگر راهبردی‌پردازان رژیم صهیونیستی این‌گونه استدلال نمودند که این رژیم به عنوان جزیره‌ای در میان دریای مسلمانان است که باید برای بقاء خود از میان برخی کشورهای ساکن در حوزه‌ی دنیای عرب و پیرامونی برای خود دوستان و هم‌پیمانانی را پیدا نماید. در این راستا دو اصل کلی، سیاست حضور در مناطق پیرامونی و خروج از انزوای سیاسی و دیپلماتیک، از ابتداء الگوی دیپلماسی رهبران رژیم صهیونیستی بوده و بر همین اساس، اندیشه‌ی ائتلاف منطقه‌ای در دستور کار سیاست‌مداران قرار دارد. نگاهی به سیاست خارجی رژیم صهیونیستی در قبال کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران و همچنین اقدامات و راهبردهای امنیتی و سیاسی رژیم صهیونیستی در منطقه، مؤید ائتلاف‌سازی بر علیه جمهوری اسلامی ایران از سوی رژیم صهیونیستی است (المسیری، ۱۳۷۸: ۱۲۸).

چارچوب نظری تحقیق

شکل ۱. چارچوب نظری تحقیق - محقق ساخته

مطالعات محیط‌شناسی تحقیق

تعاملات فرهنگی ایران با کشورهای پیرامونی: گفتمان انقلاب اسلامی ایران به مثابه یک انقلاب فرهنگی می‌باشد، از این نظر می‌طلبد که روابط فرهنگی با دیگر کشورها بالاخص

کشورهای مسلمان و همسایگان با توجه به اشتراکات مذهبی از نقش و جایگاه ویژه‌ای برخوردار باشد. همچنین برقراری روابط حسنه با کشورهای اسلامی و پیرامونی از اولویت‌ها و ضرورت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردد. از این رو کنش اصیل نظام جمهوری اسلامی ایران در ساحت‌های گوناگون، بایستی دارای جهت فرهنگی باشد. دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به طور کلی دارای چهار بعد اصلی می‌باشد: (۱) هدف؛ که همان تأمین منافع ملی می‌باشد. (۲) ابزار؛ که مشتمل بر ابزارها و محتوای فرهنگی می‌باشد. (۳) مخاطبان که به طور کلی همه افراد هدف را شامل می‌شود. (۴) عواملان که همان متخصصان ورزیده این عرصه را شامل می‌شود. بنا به گزارش رسمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بیش از سی نهاد به طور مستقیم متولی امر دیپلماسی فرهنگی کشور محسوب می‌شوند. بر این اساس، برخی اقدامات صورت گرفته فرهنگی در کشور امارات متحده عربی به اختصار ذکر می‌گردد: برگزاری مسابقات قرآنی در ابوظبی و دبی به مناسبت هفته وحدت، کمک به تأسیس انجمن فرهنگی دانشجویان ایرانی در دانشگاه عجمان و باشگاه فرهنگی شارجه، حمایت از راه اندازی کلاس‌های آموزش زبان فارسی در دانشگاه‌های ابوظبی و دبی، اعطای فرصت مطالعاتی به اساتید و پژوهشگران و ... وجود مؤلفه‌های مشترک فرهنگی میان ایران و کشورهای همسایه، همچنین ارتباطات پر سابقه مردم ایران و منطقه در این میان به منظور پیشبرد اهداف فرهنگی از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. (بشیر و همکار، ۱۳۹۶: تلخیص ۱۴۹-۱۴۷)

عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران:

در کشورهای منطقه غرب آسیا ترکیه نخستین کشور در جهان اسلام بود که رژیم صهیونیستی را در تاریخ ۲۸ مارس ۱۹۴۹ میلادی، به رسمیت شناخت. کشور مصر اولین کشوری عرب زبان در خاورمیانه بود که در سال ۱۹۷۹ در واشنگتن و در انتهای پیمان کمپ دیوید با رژیم صهیونیستی پیمان صلح امضاء نمود. در گام بعدی اردن به عنوان دومین کشور عربی، در سال ۱۹۹۴ در قالب پیمانی به نام پیمان صلح اسرائیل یا وادی عربیه، با رژیم صهیونیستی عادی‌سازی روابط را آغاز نمود. بعد از گذشته ۲۶ سال از آخرین پیمان صلح اسرائیل با کشورهای منطقه، بار دیگر با پیمان صلح ابراهیم، کشورهای سودان، امارات و بحرین به طور رسمی با رژیم صهیونیستی به صلح

رسیده‌اند و کشورهای عمان، عربستان و سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس در شرف پیوستن به این پیمان می‌باشند. (قادری حاجت و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۴)

روند عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با اعراب و دیگر کشورهای خاورمیانه پس از جنگ‌های متوالی بی‌حاصل، با صلح مصر و رژیم صهیونیستی آغاز شد. پیمان صلح مادرید در دهه ۱۹۹۰سکوی پرتابی برای آغاز دیپلماسی مخفی رژیم صهیونیستی با اعراب حاشیه خلیج فارس در دو شاخه دیپلماسی تسلیحاتی و دیپلماسی امنیتی بود. به تدریج برقراری هم‌گرایی‌های دیپلماتیک رژیم صهیونیستی و اعراب بر اساس شکل‌گیری تهدید مشترک (معرفی ایران به عنوان تهدید مشترک) به وقوع پیوست. پس از بیداری اسلامی و تحولات دیگری همچون بحران دولت خود خوانده اسلامی در عراق و سوریه، جنگ در یمن و سایر رخدادهایی که همگی به نفع محور مقاومت ارزیابی می‌شدند، جبهه عربی - عبری در پرتو شرایط جدید ناگزیر به تغییر آرایش خود گردید. سران رژیم به دلیل اوضاع نامساعد داخلی رژیم و کشورهای مرتجع عربی هراسان از پیروزی‌های راهبردی مقاومت، درصدد آن برآمدند که با حمایت دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور وقت آمریکا، روابط پنهان خود را با رژیم صهیونیستی علنی کنند تا شاید بتوانند با محور مقاومت منطقه‌ای، مقابله کنند. امارات متحده عربی، بحرین و رژیم صهیونیستی پس از دو دهه تلاش مشترک جهت تضعیف محور مقاومت به رهبری جمهوری اسلامی ایران و پس از برتری‌های راهبردی محور مقاومت که در بیداری اسلامی و تحولات متعاقب آن رقم خورد، به‌صورت آشکار از رسمی شدن روابط دوجانبه پرده برداشتند. در سال ۲۰۱۵، امارات متحده عربی به اسرائیل اجازه داد تا در کنفرانس بین‌المللی انرژی‌های تجدیدپذیر در ابوظبی حضور دیپلماتیک یابد. قطر با اسرائیل همکاری کرد تا در غزه آتش‌بس را برقرار کند. سلطان عمان در سال ۲۰۱۸ میزبان نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی، بنیامین نتانیا هو، بود. این اقدامات جملگی در راستای تعریف جدید این کشورها از امنیت خود و نیاز به ایجاد تغییرات راهبردی صورت پذیرفت. از نظر کشورهای حاشیه خلیج فارس، رژیم صهیونیستی گزینه مناسبی برای جلوگیری از کاهش نقش ایالات متحده در منطقه و همچنین یک شریک تجاری ثروتمند خواهد بود، چراکه دارای اقتصادی با فناوری پیشرفته است و می‌تواند برای موازنه‌سازی علیه محور مقاومت به آن‌ها کمک شایانی کند. از نظر رژیم صهیونیستی نیز برقراری روابط حسنه با کشورهای عرب خلیج فارس،

انزوای این رژیم را کاهش داده و راهی برای مقابله با فشار فلسطینیان برای مذاکره درباره یک کشور جدید است، زیرا حمایت اعراب هم ردیف اصلی این کارزار طولانی مدت بوده است. در ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۰، امارات متحده عربی و بحرین با پیوستن به توافقنامه ابراهیم نشان دادند که به دنبال تکمیل پازل مبهم معامله قرن و به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی هستند. به هر حال پس از گذشت چهل سال از قرارداد صلح رژیم صهیونیستی و مصر در ۱۹۷۹ و همچنین گذشت ۲۶ سال از معاهده صلح رژیم صهیونیستی و اردن در سال ۱۹۹۴، امارات متحده عربی و بحرین سومین چهارمین کشورهای عربی محسوب می‌شوند که به برقراری روابط رسمی با رژیم صهیونیستی اقدام کرده‌اند؛ (صادقی، ۱۳۹۹: ۳۴-۳۳)

عرصه تقابل هوشمند جمهوری اسلامی در مقابل عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی: تعریف هویت انقلاب اسلامی، بر اساس آموزه‌های دینی و تعیین دشمن وجودی، پایه اصلی تقابل با رژیم صهیونیستی را تشکیل می‌دهد که این پایه محکم و ناگسستنی با سایر حوزه‌های قدرت دارد. تعریف اشتراکات و عرضه آن به بازیگران مختلف می‌تواند منجر به ایجاد همگرایی گردد که این ممکن است در قالبی خارج از قالب رسمی و سیاسی و از جمله در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی شکل بگیرد. جمهوری اسلامی ایران با تعریف هویت خود به عنوان نظام عدالت خواه، مبارز با استکبار جهانی، مدافع مظلومان و سردمدار مقابله با صهیونیسم، مشترکاتی را میان خود و سایر جوامع ایجاد نموده است که ایران را در تقابل با هویت جعلی رژیم صهیونیستی یاری می‌نماید. امروز، تقابل جمهوری اسلامی ایران با رژیم صهیونیستی و سیاست‌های منطقه‌ای این رژیم از جمله سیاست عادی‌سازی روابط با دیگر کشورها، مبتنی بر مسئله منزوی نمودن و مشروعیت‌زدایی تکیه دارد. (دهشیری، بهرامی، ۱۳۹۵: ۱۳۸)، از جمله عرصه‌های تقابل با اقدامات و سیاست‌های رژیم صهیونیستی همچون عادی‌سازی روابط با دیگر کشورها، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

الف) آشکارسازی هویت جعلی و غاصبانه رژیم صهیونیستی: جمهوری اسلامی با پایه قرار دادن ارزش‌ها و باورهای اسلامی به غیریت‌سازی و جعلی بودن هویت رژیم صهیونیستی اذعان نموده که نتیجه آن، مطرح شدن هویت غاصب، ظالم و نژادپرست رژیم صهیونیستی بود. از این رو سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، حمایت از آرمان فلسطین و تقویت جبهه مقاومت

در برابر رژیم صهیونیستی را مورد تأکید قرار داده است. (قهرمانپور، ۱۳۸۳: ۳۹)، اصل مذکور در ارتباط با رژیم صهیونیستی چنین معنا می‌شود که رژیم صهیونیستی سرزمین‌های ملت فلسطین را غصب و با تکیه بر سیاست خشونت طلبی، نژادپرستی و توسعه طلبی در صدد تضييع حقوق مسلمانان و مظلومان برآمده و تقابل با آن در راستای حمایت معنوی از مظلومان و مسلمانان و حمایت از گروه‌های مقاومت در مقابل اسرائیل، تجلی می‌یابد. (محمودی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۳)

ب) مشروعیت‌زدایی از رژیم صهیونیستی با تکیه بر مسئله آوارگان فلسطینی: رهبر

معظم انقلاب اسلامی در پنجمین کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه در مهرماه ۱۳۹۰ می‌فرماید: «ما نه جنگ کلاسیک ارتش‌های کشورهای اسلامی را پیشنهاد می‌کنیم، و نه به دریا ریختن یهودیان مهاجر را، و نه البته حکمیت سازمان ملل و دیگر سازمان‌های بین‌المللی را. ما همه پرسی از ملت فلسطین را پیشنهاد می‌کنیم. ملت فلسطین نیز مانند هر ملت دیگر حق دارد سرنوشت خود را تعیین نماید و نظام حاکم بر کشورش را برگزیند (بیانات معظم‌له در تاریخ ۱۳۹۰/۰۷/۱۰)، مقام معظم رهبری در خصوص آوارگان فلسطینی به دو عامل مهم اشاره نمودند؛ بازگشت آوارگان به سرزمین مادری‌شان و دوم، برگزاری رفراندوم. در برگزاری رفراندوم بایستی مسلمانان، یهودیان و مسیحیان به طور برابر و در یک فرآیند عادلانه نسبت به تعیین سرنوشت خود و نظام سیاسی فلسطین مشارکت داشته و در این همه پرسی، مهاجران که دارای حق رأی نمی‌باشند، می‌بایست در انتظار بمانند تا تکلیف آنان را نظام سیاسی منتخب مردم اصیل فلسطین روشن نماید. (دهشیری و بهرامی، ۱۳۹۵: ۱۴۱)

ج) تصویرسازی سلبی از ماهیت رژیم صهیونیستی از طریق دیپلماسی رسانه‌ای:

سیمای جمهوری اسلامی ایران دارای ۱۵ شبکه ملی، ۱۰ شبکه بین‌المللی و ۳۴ شبکه محلی است. شبکه‌های جام جم ۱، ۲ و ۳ برای ایرانیان مقیم اروپا، آمریکا، آسیا و اقیانوسیه برنامه پخش می‌کند. شبکه‌های خبری العالم، الکوثر به زبان عربی، پرس‌تی‌وی به زبان انگلیسی، شبکه هیسپان تی‌وی به زبان اسپانیایی از دیگر شبکه‌های تلویزیونی هستند که در سطح جهان برنامه پخش و ماهیت رژیم صهیونیستی را معرفی می‌نمایند. شبکه‌های سحر ۱، ۲ روزانه و جمعاً ۳۸ ساعت برنامه برون‌مرزی به شش زبان اردو، انگلیسی، بوسنیایی، ترکی، آذری، فرانسه و کردی پخش می‌کنند. همچنین شش ایستگاه رادیویی، برون‌مرزی به ۲۵ زبان برنامه پخش می‌نمایند که رادیو صدای داود (زبان

عبری)، از آن جمله می‌باشد. جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با استفاده از رسانه‌های مذکور حقایق ماهیت رژیم صهیونیستی را به جهانیان معرفی نماید. (همان: ۱۴۳)

(د) تقویت جبهه مقاومت: جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر گفتمان اسلامی، اندیشه جهاد و شهادت و مبارزه با ظلم و ظالم به معنای گسترده از محور مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی پرداخته و این امر باعث تنگ‌تر شدن دایره امنیتی رژیم صهیونیستی شده است. جنگ ۳۳ روزه، ۲۲ روزه، ۸ روزه و ۵۱ روزه نمونه‌های این تقابل می‌باشند. در این راستا حزب‌الله لبنان به عنوان پایه اساسی محور مقاومت، در نوک پیکان قرار دارد. جمهوری اسلامی ایران از ابتدای تشکیل حزب‌الله در سال ۱۹۸۲ میلادی، مهم‌ترین حامی این جنبش محسوب می‌شود. آموزش نظامی کادر حزب‌الله و مخالفت در برابر خلع سلاح حزب‌الله و همچنین تبادل اطلاعاتی از جمله مهم‌ترین ابزارهای ایران برای حمایت از حزب‌الله می‌باشد. (دهقانی، ۱۳۸۶: ۵۳).

(ه) تشویق تحریم کالاهای صهیونیستی: در این خصوص می‌توان به قانون مقابله با اقدامات خصمانه رژیم صهیونیستی علیه صلح و امنیت مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۹ اشاره نمود. این قانون در ۱۶ ماده در مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۲۹ به تصویب مجلس شورای اسلامی ایران و در تاریخ ۱۳۹۹/۰۲/۳۱ به تأیید شورای نگهبان رسیده است. در حوزه اقتصادی و در خصوص تحریم کالاهای اسرائیلی، می‌توان به تصویب قانون تحریم اسرائیل در ۱۳۷۱/۰۶/۲۹ مجلس شورای اسلامی اشاره که در تاریخ ۱۳۷۱/۰۷/۰۵ نیز به تأیید شورای نگهبان رسیده است. (سایت معاونت حقوقی مجلس شورای اسلامی)، تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی، دانشگاهی، تجاری و کشاورزی گروه‌های غیر دولتی در آمریکا و اروپا بر رژیم صهیونیستی در حال گسترش است. طی چند سال اخیر کشورهای اروپایی هم رژیم صهیونیستی را بایکوت کرده‌اند و این امر افت مالی و اقتصادی برای این رژیم در پی داشته و از نظر استراتژیک جایگاه آن را به خطر انداخته است. سایت «اینویشن مایند» عنوان می‌کند که کمپین تحریم محصولات رژیم صهیونیستی توانسته تا حد قابل توجهی محصولات رژیم صهیونیستی را بایکوت کند. روند این کمپین، عدم مصرف محصولات رژیم صهیونیستی مانند؛ خرما، «مدجول» و میوه‌های شرکت‌هایی همچون یافا و تسکو، بنزین شرکت‌های رژیم صهیونیستی می‌باشد. (www.avapress.com)

دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران: کشور ایران ماهیتی ایدئولوژیک و فرهنگی داشته و بر مبانی و عناصر فرهنگی استوار است و این ویژگی منحصر به فرد در اصول و بنیادها و مفاهیم اساسی سیاست خارجی نیز نمود یافته است. آنچه جمهوری اسلامی ایران به عنوان کرامت انسانی، عدالت‌خواهی، نفی نظام سلطه، گفت و گوی تمدن‌ها، جهان‌عاری از خشونت و تعامل و همکاری مؤثر و سازنده با جهان خارج مطرح کرده، در واقع گفتمان سیاسی است که بر مبانی فرهنگی سیاست خارجی استوار است. بر این اساس دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از ابعاد سیاست خارجی تلاش و کوشش از پیش طراحی شده و سازمان یافته برای تأثیرگذاری بر برداشت‌ها، ادراکات، افکار، انگاره‌ها، ایده‌آل‌ها، ارزش‌ها، ایستارها و باورهای سایر ملت‌ها از طریق تبیین و ترویج فرهنگ و تمدن ایرانی و شناخت درک واقعی از فرهنگ‌های دیگر به منظور تأمین و توسعه منافع ملی است. از این رو، دیپلماسی فرهنگی متضمن و مستلزم تبیین، ترویج، معرفی و گسترش مؤلفه‌ها و عناصر، ارزش‌ها و ابعاد فرهنگ و تمدن ایرانی-اسلامی و گفتمان انقلاب اسلامی از طریق به کارگیری ابزارهای فرهنگی است. (دهقانی، ۱۳۸۹: ۱۰۵)

ظرفیت‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط

رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی:

(۱) **اشتراکات فرهنگی (پیشینه تمدنی، تاریخی، مذهبی، قومیتی، زبانی):** کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران از جمله؛ جمهوری آذربایجان، ترکیه، عراق، کشورهای حاشیه خلیج فارس، پاکستان، افغانستان و ترکمنستان از نظر تاریخی، پیشینه تمدنی، قومیتی، زبانی و فرهنگی با فرهنگ ایران نزدیکی بسیار دارند. این کشورها در حوزه تمدنی ایران قرار گرفته و فرهنگ و هنر ایرانی، جشن‌هایی مانند نوروز و آداب رسوم مشترک مذهبی، گوشه‌ای از اشتراکات تاریخی این کشورها است که می‌تواند بیش از پیش آن‌ها را به جمهوری اسلامی ایران نزدیکتر نماید. دین اسلام در کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران به عنوان مهم‌ترین و تأثیرگذارترین دین مطرح و از جایگاه والایی برخوردار می‌باشد، به طوری که اکثریت قریب به اتفاق مردم کشورهای پیرامون ایران مسلمان و در این میان شیعیان از جمعیت قابل توجهی برخوردار می‌باشند. وجود بیت الله الحرام، مرقد مطهر پیامبر اکرم (ص) و ائمه اطهار علیهم السلام، در

کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران که هر ساله محل تجمع عظیم مسلمانان بوده و جایگاه ویژه و خاصی در ایجاد وحدت می‌تواند داشته باشد. به طور مثال، در جمهوری آذربایجان ۹۳ درصد جمعیت را مسلمانان، که از این تعداد ۷۵ درصد شیعه و مابقی را اهل تسنن تشکیل می‌دهند. جمهوری آذربایجان بعد از جمهوری اسلامی ایران، دومین کشور شیعه نشین جهان می‌باشد. (قلی‌زاده و همکار، ۱۳۹۳: ۱۴۷)

جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با طرح و معرفی تمدن ایرانی اسلامی در راستای همگرایی منطقه‌ای و جهان اسلام گام مؤثری در تداوم روند تنش‌زدایی و اعتمادسازی بردارد. در شرایط کنونی، جمهوری اسلامی ایران به عنوان محور نظام تمدن فارسی و همچنین پیوند دادن آن با جهان اسلام، یعنی بخش غیرعربی می‌تواند به عنوان وحدت‌دهنده جهان اسلام ایفاکننده نقش حساسی در منطقه باشد. (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۸۶: ۸۴)

زبان فارسی، ترکی، عربی و کردی زبان غالب مردم منطقه در کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران بوده که همین زبان‌ها در مناطق مختلف ایران دارای گویش بوده و علاوه بر آن، مردم منطقه با برخی از مردم ایران دارای رابطه فامیلی می‌باشند. وزیر امور خارجه اسبق ایران، آقای ولایتی در این خصوص بیان می‌دارد: «هویت فرهنگی واقعی در منطقه پیرامونی ایران مجموعه‌ای از ارزش‌های اسلامی و سنت‌های دیرین و کهن و اشتراکات تاریخی، دینی و مذهبی است.» (قلی‌زاده و همکار، ۱۳۹۳: ۱۴۰)

هرچند زبان فارسی به‌طور رسمی تنها در کشورهای ایران، افغانستان و تاجیکستان عمومیت دارد، در کشورهایی نظیر: عراق، ترکیه، ازبکستان و پاکستان گروهی از مردم به این زبان سخن می‌گویند و نفوذ آن در زبان‌های دیگر مانند: ترکی، هندی، اردو، ارمنی، گرجی، سواحیلی و...، انکارناپذیر است. در ساختار زبانی بیش از ۲۰۰ میلیون ترک، ترکمن، ازبک و اردو زبان، از فارسی سهم اساسی دارند. از سوی دیگر، بدون زبان مشترک، تداوم فرهنگی امکان‌پذیر نیست و فرهنگ به نسل‌های بعدی منتقل نمی‌شود. زبان از یکسو ساخته فرهنگ و از سوی دیگر، سازنده آن است. از آنجا که یکی از مهم‌ترین راه‌های گفتگو، جذب و اقناع دیگران بهره‌گیری از زبان مشترک است، زبان فارسی فرصت‌های فراوانی را در (عرصه مقابله با عادی‌سازی روابط رژیم

صهیونیستی با کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران) پیش روی جمهوری اسلامی ایران می‌گذارد. (درخشه و غفاری، ۱۳۹۰: ۲۰)

در مباحث مربوط به هویت و شخصیت ایرانی، روح فرهنگی و تمدنی ملت باستانی ایران و گفتمان انقلاب اسلامی، از اهمیت به‌سزایی برخوردار است که جمهوری اسلامی می‌تواند به نمایش و عرضه ارزش‌ها و خاصه‌های فرهنگی ایران و انقلاب اسلامی به عنوان ملتی متمدن و با فرهنگ سازنده و زاینده پردازد. نمایش و ترویج ارزش‌های فرهنگی مشترک ایران با ملت‌های منطقه و تأثیرگذاری بر نخبگان علمی و فرهنگی کشورهای منطقه و همچنین فراهم ساختن بستر و زمینه لازم برای برقراری تماس با افکار عمومی این کشورها از جمله مواردی هستند که با به‌کارگیری هویت و تمدن ایرانی می‌تواند به تقویت دیپلماسی عمومی و فرهنگی کشور کمک نماید. (حسینی، ۱۳۹۲: ۶۸۷)

تقویت عناصر تمدن ایرانی همچون اسطوره‌ها، آئین‌های کهن، زبان و فرهنگ به ویژه در مناطقی که در حوزه تمدنی ایران قرار دارند می‌تواند موجب همبستگی بیشتر میان مردمان این مناطق شود. از جمله مهم‌ترین آئین‌های ایرانی که برای برنامه‌ریزی در جهت تقویت وجهه ایرانی و قدرت نرم ایران در جهان مناسب است، نوروز است که اولین و مهم‌ترین دستاورد، ثبت نوروز به عنوان میراث جهانی در یونسکو بود. (موسوی و نوروزی، ۱۳۹۸: ۳۵۳)

۲) ارزش‌های اسلامی: آموزه‌ها و ارزش‌های دینی که هسته اصلی فرهنگ و هنجارهای فردی و اجتماعی ایرانیان را شکل می‌دهد، مبتنی بر فطرت بوده و پایداری در خور توجهی می‌باشد. از سوی دیگر، فرهنگ اسلامی، گزاره‌های ارزشی و هنجارهای مشترکی میان ایران و بسیاری از جوامع و مردم در کشورهای دیگر، به ویژه کشورهای مسلمان پیش‌رو می‌نهد که زمینه مناسبی را برای درک متقابل و همبستگی و همراهی با اهداف جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌کند. (حسینی، ۱۳۹۲: ۶۸۸)

۳) توسعه فعالیت‌های توریسم فرهنگی، مذهبی: ایران به لحاظ جاذبه‌های توریستی یکی از ممتازترین مناطق جهان محسوب می‌شود که به دلیل دارا بودن موقعیت ویژه فرهنگی مذهبی، دارای بستر مناسبی برای رشد و توسعه گردشگری و زیارتی می‌باشد. تنوع مراکز، آثار، ابنیه تاریخی و عبادتگاه‌های ادیان مختلف باعث شده تا ایران قابلیت جذب گردشگر را در بیشتر

حوزه‌های مذهبی دنیا داشته باشد. علاوه بر اماکن اسلامی، معابد، کلیساها و اماکن مقدس سایر ادیان در ایران می‌تواند کشور را به مقصد بسیاری از گردشگران مذهبی تبدیل نماید. اثرات مثبت توریسم زیارتی انکارناپذیر است و می‌تواند آن‌ها را به عنوان مروجین فرهنگ ایرانی به کشورشان بدرقه و نوعی حس پیوستگی و همدلی با مردم ایران در راستای اهداف جمهوری اسلامی برای آنها ایجاد نماید. (تاجیک، ۱۳۹۵: ۶۳)

یکی از راه‌های گسترش توریسم فرهنگی و مذهبی تأسیس شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی و همچنین راه‌اندازی وب سایت‌های مختص کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران است که با تمرکز بر روشن‌گری در زمینه تاریخ و فرهنگ، به احیای هویت ایرانی - اسلامی کهن مردم منطقه پردازد. همچنین ساخت فیلم‌ها و نوشتن کتاب‌ها از دوران تاریخی مشترک مردم منطقه و نیز به تصویر کشیدن زندگینامه مفاخر بزرگی که ادعاها و اختلاف‌هایی در زمینه ملیت آن‌ها وجود دارد به طور حتم در رسیدن به حس مشترک و کاهش اختلاف‌های موجود مؤثر خواهد بود.

۴) برگزاری همایش‌ها، سمینارها و کنفرانس‌ها و جشنواره‌ها و برنامه‌های هنری

و ورزشی در راستای توسعه وحدت اسلامی: یکی از بسترهای مناسب برای اقدامات فرهنگی، استفاده از اشتراکات فرهنگی و برگزاری برنامه‌های جمعی و رقابتی می‌باشد. برگزاری همایش با موضوعات خاص، جشنواره‌های مختلف همانند، جشنواره‌های قرآنی، نوروز، تحصیلی و دانشجویی، برگزاری مسابقات هنری و ورزشی با عناوینی همچون جام ورزشی کشورهای مسلمان، تئاترهای تاریخی و ...، از مواردی است که ضمن ایجاد نزدیکی ادراکات فرهنگی، می‌تواند نقش بسزایی در راستای حمایت از مسلمین و به تصویر کشاندن چهره کریم رژیم صهیونیستی و همچنین انتقال فرهنگ مقابله با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی ایران ایفاء نماید. یکی از مؤلفه‌های شاخص فرهنگ و هویت ایرانی، نوروز است. عید نوروز برای مردم برخی از کشورهای پیرامونی ایران، اهمیتی برابر با عید فطر و عید قربان دارد. بزرگداشت نوروز در برخی از کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران نشان از میزان تأثیرپذیری آن‌ها از فرهنگ ایرانی داشته که می‌تواند زمینه مناسبی جهت تسهیل روابط سیاسی و تأثیرگذاری فرهنگی را فراهم سازد و به عنوان یکی از عوامل وحدت بخش ساکنان ایران زمین (فلات ایران) محسوب می‌گردد. (میرزایی، ۱۳۸۸: ۸۳)

برگزاری جشن بزرگ منطقه‌ای نوروز با میزبانی جمهوری اسلامی ایران و با داشتن ابتکارات مختلف، می‌تواند در نوع خود اقدامی قابل توجه بوده و زمینه مناسبی برای فرهنگ‌سازی و انتقال فرهنگ حمایت از مسلمانان و بالخصوص مردم مظلوم فلسطین محسوب گردد. برنامه‌ریزی و برگزاری برنامه‌هایی از این جنس می‌تواند دارای قدرت تأثیرگذاری فرهنگی قابل قبول در راستای انتقال فرهنگ ایرانی برای معرفی رژیم صهیونیستی به عنوان رژیم غاصب و پایمال کننده حقوق مسلمین محسوب گردیده و مردم منطقه را برای مقابله با عادی‌سازی روابط متقاعد نماید.

۵) توسعه مراکز و نهادهای علوم دینی مسلمانان در کشورهای پیرامونی در

راستای مبارزه با بنیادگرایی اسلامی: مسئله مرجعیت و مراکز دینی در ایران می‌تواند در جذب مسلمانان به ایران برای فراگیری علوم دینی بسیار حائز اهمیت باشد. هر قدر این مسئله توسعه یابد، عمق استراتژیک ایران در جغرافیای اندیشه ورزی در جهان اسلام افزایش می‌یابد. در این ارتباط شایان ذکر است که در آستانه فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، زمانی این پرسش مطرح شد که شورای دینی مسلمانان که بین تمام جمهوری‌های آسیای مرکزی مشترک بود حفظ شود یا نه، رهبران سیاسی سکولار همگی به نفع تجزیه آن به «دارالافتاء» رأی دادند. از زمان حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ به بعد، مقامات این جمهوری «دارالافتاء» رویکرد خصمانه‌تری را در قبال اسلام در پیش گرفتند؛ برای مثال، در ازبکستان مسجد جامع اندیجان تبدیل به موزه هنری شد و دومین مسجد بزرگ این شهر نیز به مرکزی برای کودکان بی‌سرپرست شد. (Eshmuradov, 2003)، به همین دلیل و شرایطی که وضعیت را برای تحصیل علاقه‌مندان به علوم دینی در منطقه پیرامونی جمهوری اسلامی تنگ کرده است. ایران که پرجمعیت‌ترین کشور مسلمان در این منطقه است و از مراکز آموزش علوم دینی گسترده و وسیعی برخوردار است، پتانسیل بالایی برای جذب و آموزش طلاب علوم دینی از کشورهای مسلمان و پیرامونی خود دارد.

۶) بهره‌گیری از ظرفیت نهادها و سازمان‌های بین‌المللی (سازمان کنفرانس

اسلامی، مؤسسه فرهنگی اکو، و ...): اکو سازمانی اقتصادی است، اما در طی سال‌های اخیر رویکرد آن بیشتر به سوی جنبه‌های فرهنگی متمایل گردیده است. کشورهای عضو اکو از نظر فرهنگی دارای ریشه و سابقه طولانی هستند و از این‌رو توجه بیش از پیش به ویژگی‌های فرهنگی این سازمان می‌تواند راه را برای توسعه‌ای پایدار در منطقه پدید آورد. برگزاری

اجلاس‌های وزرای فرهنگی اکو، انتشار مجلاتی به زبان‌های مختلف از جمله به زبان فارسی، روسی و انگلیسی و نیز فصلنامه‌ای به زبان انگلیسی، ایجاد اتحادیه کتابخانه‌های ملی و آرشیوهای ملی کشورهای عضو که منبع اصلی اطلاع‌رسانی مکتوب در هر کشوری می‌باشد، تلاش در جهت ایجاد اتحادیه رادیو و تلویزیون‌های کشورهای عضو و تأسیس خبرگزاری اکو از جمله اقدامات صورت گرفته در سازمان اکو جهت ارتقای ارتباطات فرهنگی می‌باشد. اکو تنها موسسه منطقه‌ای و بین‌المللی است که مقر آن در جمهوری اسلامی ایران قرار دارد و بیش از ۲۰ درصد کارکنان حرفه‌ای سازمان ایرانی هستند. بنابراین دامنه آزادی عمل و محدوده تأثیرگذاری جمهوری اسلامی ایران در تصمیم‌های این سازمان بیش از هر سازمان دیگری است. لذا فرصت‌های جمهوری اسلامی ایران برای بهره‌برداری از ظرفیت‌های بالقوه اکو به‌ویژه در زمینه‌های فرهنگی بیش از سایر کشورهای عضو است که تنها نیازمند شناسایی و به فعلیت رسیدن می‌باشد. توجه به نخبگان علمی و فرهنگی کشورهای پیرامونی ایران و تبادل هیأت‌های علمی، فرهنگی و هنری، ترویج و گسترش زبان فارسی در برخی از این کشورها از طریق تأسیس اتاق‌های جمهوری اسلامی ایران، افزایش و تقویت کرسی‌های زبان فارسی، برگزاری دوره‌های دانش افزایی، معرفی و ترویج فرهنگ و تمدن ایرانی از طریق برگزاری هفته‌های فیلم، موسیقی، نمایشگاه، شب‌های شعر، چاپ و توزیع کتاب، بخشی از این دستاوردها بوده است. (موسوی و نوروزی، ۱۳۹۸: ۳۶۲-۳۶۳)

۸) همکاری‌ها و مبادلات علمی و دانشگاهی: یکی از سیاست‌هایی که در قالب دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مورد توجه می‌باشد، بحث آموزش و پذیرش دانشجویان خارجی است. از جمله در زمینه مبادله‌های علمی، دانشجویان بسیاری از کشورهای جهان اسلام برای تحصیل در ایران پذیرفته شده‌اند. بخشی از این دانشجویان که از کشورهای عربی وارد ایران می‌شوند، در دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) مشغول به تحصیل هستند. همچنین برخی نهادها و مؤسسه‌ها با همکاری برخی دانشگاه‌ها به جذب و پذیرش دانشجو از کشورهای منطقه می‌پردازند. برای نمونه بنیاد ایران شناسی با همکاری دانشگاه شهید بهشتی دانشجوی ایران شناسی می‌پذیرد. بزرگترین نهاد ایرانی در زمینه جذب و پذیرش دانش‌پژوه از جهان اسلام را باید «جامعه المصطفی العالمیه» دانست. جامعه المصطفی نهادی علمی - حوزوی بین‌المللی است که تلاش می‌کند پاسخگوی نیاز علاقه‌مندان معارف اسلامی و ایجاد کننده خیزشی جدید در نظریه‌های اسلامی در جهان اسلام باشد. بر اساس اعلام پایگاه رسمی اطلاع نشریات علمی دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

رسانی، این نهاد به نام پیامبر اسلام^(ص) مزین شده تا هیچ دافعه‌ای را در میان مخاطبان مسلمان ایجاد نکند. همچنین دو هدف مهم و نهایی این نهاد عبارتند از: تربیت مجتهدان، پژوهشگران، مدرسان، مبلغان و دانشمندان اسلامی پارسا و متعهد و نیز تبیین و تعمیق اندیشه قرآنی و اسلامی و گسترش نظریه‌های اسلامی و معارف الهی و انسانی. (درخشه و غفاری، ۱۳۹۰: ۲۶)

۹) معرفی فرهنگ، تمدن و ارزش‌های ایرانی-اسلامی: فرهنگ اسلامی-ایرانی، نظام واره باورها و عقاید اساسی، ارزش‌ها، آداب و الگوهای رفتاری باثبات و ریشه‌دار و نمادها و مصنوعات مردم مسلمان ایران (و عموماً در مرزهای جغرافیایی یک کشور) است؛ که طی قرن‌ها و هزاره‌ها ایجاد و تثبیت شده و به یک ملت هویت می‌بخشد. فرهنگ اسلامی، فرهنگی مبتنی بر فطرت، قرآن و عترت، ایمانگرا، اخلاق‌محور، خردگرا، جهانی، تمدن‌ساز، پویا، پاسخگوی مقتضیات و نیازهای زمانه، بدعت‌ستیز و خرافه‌زداست. (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۳: ۲)

مدل مفهومی تحقیق

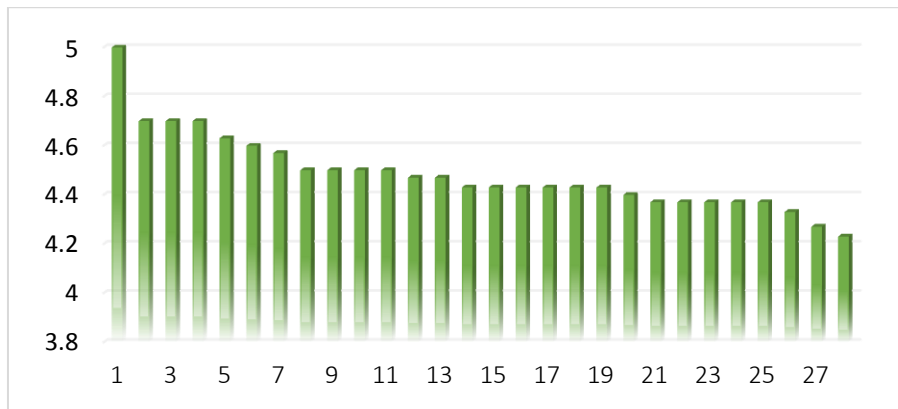
شکل ۲. مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ نوع، توسعه‌ای - کاربردی و به دلیل وجود داده‌های کمی و کیفی با روش آمیخته تدوین گردیده است. روش تحقیق توصیفی تحلیلی و روش گردآوری داده‌ها اسنادی، کتابخانه‌ای و همچنین مصاحبه با خبرگان و پرسشنامه محقق ساخته بوده است. این تحقیق در زمره تحقیقات اکتشافی قرار می‌گیرد. هدف اکتشاف، تبیین مؤلفه‌های فرهنگی عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی و با تأکید بر ظرفیت‌های فرهنگی می‌باشد. در قسمت کیفی، با استفاده از روش دلفی، اطلاعات تحقیق، گردآوری و پس از همپوشانی و سپس طی پرسش‌نامه بین جامعه نمونه آماری توزیع و گردآوری گردیده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. خبرگان و جامعه نمونه موضوع تحقیق با استفاده از روش گلوله برفی به تعداد ۳۰ نفر از اساتید متخصص با ویژگی‌های آشنایی کامل با موضوع، شاغل در مشاغل راهبردی، دارای مدارک تحصیلی دکتری و ارشد و دارای تخصص در رشته تحصیلی مربوط با موضوع تحقیق، انتخاب گردیده‌اند. در رویکرد کمی تحقیق از روش زمینه‌یابی (پیمایش) و توصیفی استفاده گردیده است. بدین طریق که پس از گردآوری، داده‌های تحقیق در قالب پرسشنامه‌ای با ۲۵ سؤال بسته و یک سؤال باز، تهیه و به روئیت و تأیید برخی از اساتید و صاحب‌نظران و خبرگان موضوع رسید که اغلب شاخص‌ها (سوالات) دارای اعتبار بالایی بوده و سئوالاتی که از اعتبار کمی برخوردار بودند، از پرسش‌نامه حذف یا اصلاح گردیدند. همچنین پیشنهادات این صاحب‌نظران و اساتید مورد بررسی قرار گرفت که پس از هم پوشانی سوالات مشابه، پرسشنامه نهایی با ۲۸ سؤال بسته و یک سؤال باز بین جامعه نمونه آماری توزیع و جمع‌آوری گردید. پس از جمع‌آوری و استخراج داده‌های پرسش‌نامه‌های تحقیق، با بهره‌گیری از نرم‌افزار آماری EXCEL و با استفاده از روش‌های کمی آماری از قبیل جدول و نمودار توصیفی و استنباطی برای توصیف داده‌ها اقدام و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. همچنین با استفاده از روش کیفی تحلیل محتوا و به صورت ذهنی با بهره‌گیری از نتایج تحلیل داده‌ها، نسبت به پاسخ سؤال تحقیق اقدام گردید.

تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری

ظرفیت و قابلیت‌های فرهنگی و وجودی نظام جمهوری اسلامی ایران می‌تواند زمینه‌های لازم را برای ایفای نقش آفرینی در سطح منطقه جنوب غرب آسیا و پیرامونی جمهوری اسلامی ایران ایفاء نموده و راه‌کاری موفق در برابر توسعه طلبی‌ها و عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای مسلمان پیرامون جمهوری اسلامی ایران به حساب آید. با توجه به موارد پیش گفته و در راستای پاسخ به سؤال تحقیق مبنی بر تبیین ظرفیت‌های فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای پیرامونی جمهوری اسلامی ایران، تعداد ۲۸ مؤلفه احصاء، که مؤلفه «برگزاری همایش و جشن بین‌المللی بیداری اسلامی و پیروزی مقاومت در راستای حمایت از نهضت‌های آزادبخش» به عنوان مؤثرترین و مؤلفه «تأسیس موزه‌های ایران شناسی در کشورهای منطقه با تأکید بر هویت فرهنگ ایرانی اسلامی» به عنوان کم‌اثرترین عامل تعیین گردیدند. در ادامه نتایج تحقیق به ترتیب اولویت میانگین ارائه می‌گردد:

نمودار ۱: میانگین ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی ج.ا.ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی

جدول ۱: ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی ج.ا.ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی به ترتیب اولویت.

ردیف	ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۱	برگزاری همایش و جشن بین‌المللی بیداری اسلامی و پیروزی مقاومت در راستای حمایت از نهضت‌های آزادیبخش	۳۰	۰	۰	۰	۰	۵
۲	توسعه مراکز و نهادهای علوم دینی مسلمانان در کشورهای پیرامونی در راستای مبارزه با بنیاد گرایی اسلامی	۲۱	۹	۰	۰	۰	۴,۷۰
۳	گسترش و توسعه همگرایی فرهنگی و پایدارسازی خصیصه‌های فرهنگی با نگاه با اشتراکات فرهنگی در کشورهای پیرامونی	۲۱	۹	۰	۰	۰	۴,۷۰
۴	برگزاری جشن بین‌المللی عید سعید فطر و نوروز، مراسم هفته وحدت و ... در راستای همگرایی و اتحاد امت اسلامی	۲۱	۹	۰	۰	۰	۴,۷۰
۵	توسعه فعالیت‌های توریسم فرهنگی و مذهبی (جذب و بازدید گردشگران از اماکن مقدس نظیر زیارتگاه‌ها، مقابر امامزاده‌ها و نظایر آن‌ها) کلیساها و اماکن مقدس سایر ادیان) با هدف توسعه گفتمان اسلامی ایرانی	۲۰	۹	۱	۰	۰	۴,۶۳
۶	پیشگیری از شکل‌گیری تنش‌های خزننده و تلاش در جهت اعتمادسازی فرهنگی در میان کشورهای پیرامونی	۱۸	۱۲	۰	۰	۰	۴,۶۰
۷	انطباق رفتارها و برنامه‌های فرهنگی مبتنی بر ظرفیت محیط فعالیت (بومی سازی سرزمینی)	۲۰	۷	۳	۰	۰	۴,۵۷
۸	برگزاری همایش بین‌المللی (سالانه) بزرگداشت روز قدس به عنوان روز حمایت جهانی از مردم مظلوم فلسطین	۱۵	۱۵	۰	۰	۰	۴,۵۰

جدول ۱: ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی ج.ا.ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی به ترتیب اولویت.

ردیف	ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۹	اشاعه مطالبه عمومی همه پرسی (زفراندوم) در فلسطین اشغالی در مجامع بین المللی	۱۵	۱۵	۰	۰	۰	۴/۵۰
۱۰	برگزاری نمایشگاه، همایش و جشن‌های قرآن کریم با هدف وحدت امت اسلامی و توسعه فرهنگ قرآنی	۱۵	۱۵	۰	۰	۰	۴/۵۰
۱۱	بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت گروه‌های همسو در کشورهای پیرامونی به منظور اقدامات نرم در مبارزه فرهنگی علیه رژیم صهیونیستی	۱۶	۱۳	۱	۰	۰	۴/۵۰
۱۲	تقویت همکاری علمی بین دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی ایران، تبادل استاد و دانشجو و برقراری کنفرانس‌های علمی مشترک با کشورهای پیرامونی	۱۴	۱۶	۰	۰	۰	۴/۴۷
۱۳	تشویق و حمایت از کمپین‌های تحریم محصولات و کالاها، رژیم صهیونیستی در کشورهای پیرامونی با استفاده از ابزار مختلف تبلیغی فرهنگی	۱۴	۱۶	۰	۰	۰	۴/۴۷
۱۴	استفاده از ظرفیت (افزایش و تقویت کرسی‌های) زبان فارسی در دانشگاه‌ها در راستای اقناع‌سازی مردم کشورهای پیرامونی در مبارزه فرهنگی علیه رژیم صهیونیستی	۱۸	۷	۵	۰	۰	۴/۴۳
۱۵	تلاش در جهت ایجاد اتحادیه رادیو و تلویزیون‌های کشورهای عضو و تأسیس خبرگزاری اکو در راستای ارتقای ارتباطات فرهنگی در کشورهای پیرامونی	۱۳	۱۷	۰	۰	۰	۴/۴۳

جدول ۱: ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی ج.ا.ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی به ترتیب اولویت.

ردیف	ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۱۶	گفتمان سازی ارزش‌های اسلامی و شیعی (اندیشه جهاد و شهادت، نظام ولایی، عدالت‌خواهی و ...) در راستای اقناع‌سازی مردم کشورهای پیرامونی	۱۵	۱۳	۲	۰	۰	۴/۴۳
۱۷	برگزاری مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی (ره) با حضور هیئت‌ها و میهمانان خارجی به خصوص از جهان اسلام و برگزاری سمینارها، کنفرانس‌ها و همایش‌ها در کشورهای پیرامونی	۱۳	۱۷	۰	۰	۰	۴/۴۳
۱۸	برگزاری نمایشگاه، همایش و سمینارهای بین‌المللی با تأکید بر مشترکات امت واحده اسلامی (حج، قرآن کریم و ...)	۱۳	۱۷	۰	۰	۰	۴/۴۳
۱۹	برگزاری جشنواره‌های بین‌المللی اسلامی با موضوع فیلم، عکس، کتاب و ... با تأکید بر آرمان‌های اسلامی در حمایت از مظلومین بالخصوص مردم فلسطین	۱۳	۱۷	۰	۰	۰	۴/۴۳
۲۰	آشکارسازی هویت جعلی و غاصبانه رژیم صهیونیستی با بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت رسانه، فضای مجازی و مبلغین نخبه در راستای آگاه‌سازی و اقناع مردم کشورهای پیرامونی	۱۳	۱۶	۱	۰	۰	۴/۴۰
۲۱	برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی، معرفی و ترویج فرهنگ و تمدن ایرانی از طریق برگزاری هفته‌های فیلم، موسیقی، نمایشگاه، شب‌های شعر، چاپ و توزیع کتاب	۱۱	۱۹	۰	۰	۰	۴/۳۷
۲۲	استفاده حداکثری از ظرفیت اشتراکات فرهنگی (پیشینه تمدنی، تاریخی، مذهبی، قومیتی) در راستای اقناع‌سازی مردم کشورهای پیرامونی در مبارزه فرهنگی علیه رژیم صهیونیستی	۱۴	۱۳	۳	۰	۰	۴/۳۷

جدول ۱: ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی ج.ا.ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی به ترتیب اولویت.

ردیف	ظرفیت‌های فرهنگی مؤثر در عمق بخشی خارجی جمهوری اسلامی ایران در تقابل با عادی‌سازی روابط رژیم صهیونیستی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
۲۳	ساخت فیلم‌های مشترک با محتوای اشتراکات قومی، مذهبی، تاریخی و فرهنگی و به تصویر کشیدن زندگینامه مفاخر بزرگ مردم منطقه برای رسیدن به حس مشترک و کاهش اختلاف‌های موجود بین ایران و کشورهای پیرامونی	۱۴	۱۳	۳	۰	۰	۴/۳۷
۲۴	برگزاری رقابت‌های سازنده در راستای آگاه سازی مردم مسلمان کشورهای پیرامونی با ابزار ترجمه و تدوین کتب، مقالات	۱۱	۱۹	۰	۰	۰	۴/۳۷
۲۵	توجه به نخبگان علمی و فرهنگی کشورهای پیرامونی ایران و تبادل هیئت‌های علمی، فرهنگی و هنری، ترویج و گسترش زبان فارسی در برخی از این کشورها از طریق تأسیس اتاق‌های جمهوری اسلامی ایران،	۱۳	۱۵	۲	۰	۰	۴/۳۷
۲۶	ایجاد اتحادیه کتابخانه‌های اسلامی و آرشیوهای بین‌المللی اسلامی	۱۳	۱۴	۳	۰	۰	۴/۳۳
۲۷	انتشار مجلات و فصلنامه‌ها به زبان‌های مختلف فارسی، روسی و انگلیسی و چاپ مقالات نخبگان کشورهای پیرامونی در راستای مبارزه فرهنگی علیه رژیم صهیونیستی	۱۰	۱۸	۲	۰	۰	۴/۲۷
۲۸	تأسیس موزه‌های ایران شناسی در کشورهای منطقه با تأکید بر هویت فرهنگ ایرانی اسلامی	۱۱	۱۵	۴	۰	۰	۴/۲۳

فهرست منابع

- افتخاری، اصغر، فیروزکوهی، مهدی، (۱۳۹۷)، اعتباربخشی علمی به الگوی طراز عمق بخشی خارجی انقلاب اسلامی، فصلنامه آفاق امنیت، سال ۱۱، شماره ۳۹.
- المسیری، عبدالوهاب، (۱۳۷۸)، گروه کارکردی یهودی و دولت کارکردی صهیونیست، ترجمه حاجی یوسفی امیر محمد، فصلنامه مطالعات فلسطین، شماره ۲.
- بشیر، حسن، (۱۳۹۵)، دیپلماسی گفتمانی (تعامل سیاست، فرهنگ و ارتباطات)، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- بشیر، حسن، (۱۳۹۶)، فرصت‌ها و چالش‌های دیپلماسی فرهنگی ایران در پنج کشور عربی خلیج فارس، تهران، فصلنامه مطالعات فرهنگی، سال ۱۲، شماره ۳۳.
- تاجیک، علی، (۱۳۹۵)، بررسی تطبیقی دیپلماسی عمومی ایران و روسیه در آسیای مرکزی از ۱۹۹۱ تاکنون، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- حاجی‌زاده، سیروس، (۱۳۹۹)، الگوی دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در راستای امنیت‌زایی و عمق‌بخشی انقلاب اسلامی، تهران، فصلنامه آفاق امنیت، شماره ۴۸.
- حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۸۶)، اصول و مفاهیم ژئوپلتیک، چاپ اول، مشهد مقدس، پاپلی.
- حسینی، محمد حسین، (۱۳۹۲)، جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۲۷، شماره ۳.
- حقیقی، رضا، (۱۳۸۶)، فرهنگ و دیپلماسی در آیین دیپلماسی فرهنگی اتحادیه اروپا در قبال ج.ا.ایران، تهران، انتشارات بین‌المللی الهدی.
- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، (۱۳۹۳)، نقشه مهندسی فرهنگی کشور، تهران.
- درخشه، جلال، غفاری، مصطفی، (۱۳۹۰)، دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۲۷، شماره ۳.
- دهقانی، سید جلال، (۱۳۸۹)، دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در منطقه خلیج فارس، فصلنامه سیاست، دوره ۴۰، شماره ۴.
- دهقانی، محمود، (۱۳۸۶)، تأثیرات منطقه‌ای جنگ اخیر لبنان، تهران، پژوهش‌های سیاست خارجی، گروه مطالعات خاورمیانه و خلیج فارس.
- دهشیری، محمدرضا، بهرامی، زهرا، (۱۳۹۵)، عرصه‌های تقابل هوشمند انقلاب اسلامی با رژیم صهیونیستی، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال ۱۳، شماره ۴۵.
- سایت معاونت حقوقی مجلس شورای اسلامی.
- رستگاری یزدی، محمد حسین، (۱۳۹۵)، دیپلماسی فرهنگی ج.ا.ایران؛ چالش‌ها و چینش‌ها، تهران، مؤسسه فرهنگی هنری پویه مهر اشراق.
- صادقی، احمد علی، (۱۳۹۹)، بررسی عادی‌سازی روابط کشورهای خلیج فارس با رژیم صهیونیستی، تهران، فصلنامه مطالعات سیاست خارجی، شماره ۱۹.

- صفوی، سید یحیی، (۱۳۹۴)، جزوه درسی (منتشر نشده) عمق بخشی، دوره دکتری مطالعات بین‌الملل دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام.
- فیروزکوهی، مهدی، (۱۳۹۷)، رساله دکتری با عنوان «الگوی عمق‌بخشی خارجی انقلاب اسلامی، مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)»، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- قادری حاجت و همکاران، (۱۳۹۹)، تبیین ژئوپلیتیکی بازساخت ریملند در چارچوب صلح ابراهیم، فصلنامه آمایش سیاسی فضا، دوره ۳، شماره ۱.
- قادری کنگاوری، روح‌الله، (۱۳۹۹)، دیپلماسی نهضتی و سیاست خارجی ج.ا.ایران، نقشه راه و مسائل پیش رو، تهران، نشریه آفاق امنیت، سال ۱۳، شماره ۴۸.
- قلی‌زاده، سید ابراهیم، (۱۳۹۳)، فرصت‌ها و چالش‌های عمق بخشی ج.ا.ایران در جمهوری آذربایجان، تهران، فصلنامه سیاست دفاعی، سال ۲۲، شماره ۸۶.
- قهرمانیور، رحمان، (۱۳۸۳)، تحلیل تکوین گرایانه سیاست خارجی ایران، تهران، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۲۳.
- قوام، عبدالعلی، (۱۳۹۰)، اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل، تهران، انتشارات سمت.
- قنبری سلحشور، محمدرضا، و همکاران (۱۳۹۹)، دیپلماسی فرهنگی ج.ا.ایران در ازبکستان، فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، سال اول، شماره ۱.
- محمدی، مهدی، (۱۳۹۴)، تأثیرسنجی نقش ظرفیت‌ها و قابلیت‌های فرهنگی مسلمانان انگلیس در عمق‌بخشی خارجی ج.ا.ایران، فصلنامه سیاست دفاعی، سال ۵، شماره ۱۲.
- محمودی، مرتضی، و همکاران، (۱۳۹۳)، امنیت ملی اسرائیل و استراتژی تهدید نظامی علیه جمهوری اسلامی ایران، prb.iauctb.ac.ir/pdf.
- موسوی، سید محمد رضا، نوروزی، رحیم، (۱۳۹۸)، بررسی ابعاد فرهنگی و مذهبی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی، تهران، دو فصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال نهم، شماره اول.
1. www.kamanaei.ir (سایت بیانات مقام معظم رهبری)
  2. www.political-articles.persianblog.com
  3. www.avapress.com.
  4. Eshmuradov, (2003)

